

«Tot escrit és un missatge»: l'activisme politicocultural de Ramon i de Joan Baptista Xuriguera

Josep Camps i Arbós

Universitat Oberta de Catalunya

Unes propostes per a la societat lleidatana

Ramon i Joan Baptista Xuriguera van combinar la dedicació als diferents gèneres literaris (poesia, narrativa, teatre...) amb una intensa activitat en dos àmbits que, sovint, van considerar com les dues cares d'una mateixa moneda: la política i la cultura.

L'accés de Ramon Xuriguera, un jove mestre que recentment havia finalitzat el servei militar a Melilla, a la direcció de *Lleida*, una revista fundada el 1921 pel metge Amali Prim, assenyala el tret de sortida d'un activisme politicocultural que es perllongarà fins a la mort dels dos germans: Ramon, el 1966; i Joan Baptista, el 1987. En efecte: la publicació esmentada va ser, entre el setembre de 1926 i el juliol de 1928 (el període en què Xuriguera va menar-ne el timó), una plataforma a través de la qual s'articulà un projecte de dinamització cultural per a la capital del Segrià. Un plantejament que es complementava, en primer lloc, amb la construcció d'una tradició pròpia dins la qual integrar-se (des de la secció «Lleidatans d'ahir, lleidatans d'avui» es fixà una cronologia que arrencava amb Lluís Roca i Florejachs i Josep Pleyan de Porta i que representava la incorporació de les Terres de Ponent al moviment romàntic català), i segonament, va comptar amb la implicació de Joventut Republicana (el futur nucli lleidatà d'Esquerra Republicana), tot i que *Lleida* no arribà a esdevenir-ne l'òrgan oficial. Xuriguera exposà les propostes culturals i socials a través d'editorials com «Uns mots oportuns» en què afirmava que la intenció de la revista era «acollir la nostra joventut; facilitar-li un camp d'assaig per a les seves aficions artístiques i literàries. Dir tothora al jovent lleidatà que té unes planes aptes per encabir-hi les seves inquietuds i els seus fruits primicers.»¹

Ramon Xuriguera a Melilla el 1922, mentre feia el servei militar.

1. Ramon XURIGUERA, «Uns mots oportuns», *Lleida*, núm. 46 (10 d'abril de 1927), p. 1.

L'estiu de 1928 Ramon Xuriguera va marxar a París després d'obtenir una beca d'ampliació d'estudis. Tot i que des de la capital francesa continuà escrivint articles per a *Lleida*, fou substituït en la direcció de la revista pel seu germà Joan Baptista, que en canvià l'orientació: la literatura perdrà importància a favor de les qüestions socials i, sobretot, polítiques —incorporà les signatures de Francesc Macià, Lluís Companys o Antoni Rovira i Virgili— com a conseqüència de les relacions cada vegada més estretes de *Lleida* amb Joventut Republicana. De tota manera encara hi trobem interessants textos de crítica a càrrec de Joan Baptista Xuriguera en què tractà escriptors i obres que responien als paràmetres de la més estricta modernitat i que ens dibuixen la figura d'un àvid lector embolcallat per una nodrida cultura literària: hi ressenyà textos d'autors catalans com Joan Puig i Ferrer, Ernest Martínez Ferrando, Miquel Llor, Maria Teresa Vernet, Josep M. Millàs-Raurell, Josep Navarro Costabella o Josep Pla; i també estrangers, vuitcentistes com Benjamin Constant, Liev Tolstoi, Fiodor Dostoievski, Ivan Turgenev, Charles Dickens, Thomas Hardy, o contemporanis com Stefan Zweig, André Malraux, Panait Istrati o Fedor Gladkof. *Lleida* desapareixerà, després de cent trenta números, el juny de 1930 a causa de la censura imperant que havia impulsat el règim monàrquic d'Alfons XIII, poc després de la desfeta de la Dictadura de Primo de Rivera. I és que, en un dels darrers editorials, la revista s'havia posicionat nítidament a favor de la República: «*Lleida*, doncs, des del número vinent, dia primer de març, serà una publicació essencialment política, de batalla i d'acció, sortirà cada dissabte, i, defensant els ideals del poble, que tantes coses ha de destruir i construir, voleiarà com a bandera de combat el crit impetuós que avui encara ressona: Front únic d'esquerres!»²

2. [S/s], «Al servei dels ideals», *Lleida*, núm. 112 (25 de febrer de 1930), p. 1.

Hem de tenir present que Joan Baptista Xuriguera, des dels divuit anys, havia simultaniejat la passió per la literatura amb l'activisme polític. El 1926 participà en el grup lleidatà del Partit Comunista Català, encapçalat per Víctor Colomer i integrat per Francesc Aguilar, Joan Farré, Sebastià Garsaball i Josep Rodes. Al mateix temps, des del si de Joventut Republicana, impulsà l'Agrupació Cultural Lleidatana, que organitzà certàmens històrics, literaris o folklòrics, i conferències a càrrec de personalitats rellevants de la política i la cultura catalanes com Manuel Serra i Moret o Joan Puig i Ferrer. El maig de 1930 Xuriguera es convertí en un dels fundadors de Joventut Esquerrana, una agrupació de tendència marxista que es féu conèixer a través del manifest «A la joventut lleidatana»³ i de *L'Espuma*, que es definia com un «Setmanari de cultura i sociologia». L'editorial del primer número en fixava la línia ideològica: «El nostre crit és: A l'esquerra no hi tenim enemics! Tota teoria política inclosa en el camp que va des d'una República Federal en avant, i tota teoria social, que admeti totes les aspiracions dels obrers, són nostres».⁴

L'estada de gairebé dos anys a París, becat per la Junta de Ampliació de Estudios de Madrid, va permetre Ramon Xuriguera de conèixer a fons l'activitat política —un fet que ja s'evidencia en els darrers articles per a *Lleida*— gràcies als contactes que va mantenir amb exiliats catalans i espanyols a causa del règim primoriverista: Francesc Macià, Joan Casanovas (amb qui constituï la Casa de Catalunya), Ventura Gassol,

3. En el manifest es consignen els objectius de Joventut Esquerrana: «El nostre programa mínim, doncs, el punt de partença ample i generós que acceptem en principi per tal de fer una tasca eficaç i decidida serà el següent: República federal: Separació de l'Església de l'Estat; Escola única i laica; Qüestions socials i agràries.» Francesc Aguilar, Josep Morlans, Salvador Salvadó, Jaume Trepal, Ricard Barquer, Josep Teixidor, Isidre Pujol, Josep Vallès, Josep Comabella, Pere Teixidor, Antoni Sirvent, Josep Santaulària, Jaume Barcadit i Baptista Xuriguera, «A la joventut lleidatana», *Lleida*, núm. 123 (10 de maig de 1930), p. 10.

4. [S/s], «Salutació», *L'Espuma*, núm. 1 (24 de juliol de 1930), p. 1.

Miguel de Unamuno o Eduardo Ortega y Gasset, entre d'altres; unes figures que retratà al seu primer llibre *Els exiliats acusen* (1930). A més va continuar desenvolupant una notable tasca periodística en tant que, gràcies a Domènec de Bellmunt, obtingué la corresponsalia del diari *La Publicitat*, alhora que va escriure articles per a altres revistes i periòdics catalans (*L'Opinió*, *Mirador*, *D'Ací i D'Allà*, *La Nau* i *La Veu de Balaguer*) i francesos (*L'Éveil Catalan*, *Monde* i *Contacts*).

Després de finalitzar el curs escolar, el juny de 1930, Ramon Xuriguera retornà a Lleida amb l'encàrrec de dirigir *La Jornada*, un diari lligat als interessos de Joventut Republicana i que tenia el subtítol programàtic de «Diari català, d'esquerres i al servei de la República». Tres objectius que potencià mitjançant uns polèmics editorials que responien a la voluntat d'incidir en la societat lleidatana. Una tasca, la de director, que combinà amb l'activitat política. I, per tant, va dur a la pràctica allò que havia proclamat en nombrosos articles apareguts a la premsa des de 1926: la implicació de l'intel·lectual en la vida pública.⁵ D'aquesta manera, entre setembre de 1930 i abril de 1931, intervingué en mitjans a Mollerussa, Vinaixa, Bellpuig, les Borges Blanques i Alguaire; i fou un dels representants de Joventut Republicana a la conferència d'Esquerres Catalanes, celebrada a Barcelona del 17 al 19 de març de 1931. Ocupà la direcció de *La Jornada* de l'1 d'octubre de 1930 fins al 23 d'abril de 1931 quan, pocs dies

5. Especialment interessant és l'editorial «Escriptors purs», *La Jornada*, 26 de novembre de 1930: l'objecte de la crítica de Xuriguera és el literat que rebutja entrar en el terreny polític, arguint raons estètiques, i que evita crear una obra que tingui, com a punt de partida, la realitat. És per això que reclama, de nou, la implicació política dels escriptors: «Un literat pur és comprensible en un país on els drets de la ciutadania estan perfectament garantits. Llavors cada u pot dedicar-se a les especulacions que li són més cares. En un país, però, on la llibertat de pensament és durament punida i on l'escriptor és amenaçat amb codis medievals i amb presons i amb exilis, qui que tingui consciència de la seva responsabilitat, agafarà una ploma i no la sucarrà en el cor mateix de la cosa política?»

després de proclamar-se la República, es traslladà a Barcelona després d'acceptar el càrrec de secretari personal que li va oferir Joan Casanovas, aleshores conseller de Defensa de la Generalitat de Catalunya. Un càrrec que continuà exercint quan Casanovas esdevingué, successivament, tinent d'alcalde de l'Ajuntament de Barcelona, conseller de Finances i president del Parlament de Catalunya.

Barcelona, l'expansió de l'activisme políticocultural

Entre 1932 i 1933 Ramon Xuriguera es relacionà amb un grup d'escriptors de diferent origen, formació, ideologia i estètica (Ignasi Agustí, Sebastià Juan Arbó, Xavier Benguerel, Martí de Riquer, Josep Maria Miquel i Vergés, Josep Maria Boix i Selva i Joan Teixidor) amb qui compartí diversos projectes culturals com la «Col·lecció Balagué» destinada, com indicava un dels eslògans propagandístics, a «Els autors més destacats de l'actual generació»; semblantment, el gener de 1936 s'adherí a la llista de membres del Club dels Novel·listes, ideat per Francesc Trabal a principis de l'any anterior com a conseqüència de la situació política generada pels Fets d'Octubre. Tot i que serà en el terreny de la literatura on Xuriguera aconseguí fer-se un nom gràcies a les novel·les, els assaigs i les traduccions que publicà, trobem la seva signatura tant en periòdics i revistes on havia col·laborat des de la capital francesa (*La Publicitat* o *Mirador*) com d'altres en què ho fa per primera vegada (*La Humanitat*, *La Rambla* o *Ràdio Barcelona*); d'especial interès fou la implicació en les propostes editorials de Josep Janés i Olivé —*Diari Mercantil*, *Avui* o *Rosa dels Vents*— i en la fundació del setmanari *L'Horitzó*, lligat a l'ideari d'Esquerra Republicana.

A més de les activitats culturals que acabem de ressenyar, Xuriguera desplegà una notable tasca política com a militant d'Esquerra Republicana, fet que significà un perllongament de la que

havia desenvolupat anys enrere. Així, el 23 d'octubre de 1932 va ser escollit a Tàrrrega candidat en representació de la comarca del Baix Urgell per a les eleccions al Parlament de Catalunya, que s'havien de celebrar el 20 de novembre, tot i que el nomenament no va ser acceptat pel sector dirigent de Joventut Republicana i, d'una manera particular, pel seu president, Humbert Torres, i va ser elegit Josep Companys, «un bon pagesot i un bon home que no té altre títol polític que el d'ésser germà del diputat Companys i que ni els del Tarròs el votaran», com el definia l'anònim articulista de *La Lluita*.⁶ Xuriguera també va intervenir en diversos actes polítics: el 18 de novembre de 1932, acompanyat per Pere Comes i Antoni Vilalta, pronuncià un míting a l'Ateneu Republicà de Berga; el 19 d'abril de 1933 s'encarregà a Gironella del parlament de celebració del segon aniversari de la proclamació de la República; a l'últim, a Agramunt, el 17 d'abril de 1934, va formar part del grup d'oradors que en commemoraren el tercer aniversari. El febrer d'aquest mateix any, Xuriguera havia esdevingut cap de Propaganda d'Esquerra Republicana, una secció adscrita a la Secretaria General, que tenia com a responsable Joan Tauler i Palomarcs.

Seguint les petges del seu germà, el gener de 1932 Joan Baptista Xuriguera també s'instal·là a Barcelona on va dur a terme una intensa activitat política —fou membre destacat dels partits d'orientació comunista Bloc Obrer i Camperol (BOC), on ingressà Joventut Esquerrana, i Partit Obrer d'Unificació Marxista (POUM)— i literària. Participà en mítings i conferències i col·laborà en els òrgans del BOC: *Front*, del qual esdevingué secretari de redacció, i *L'Hora*, en què, tot oposant-se ideològicament al model burgès, defensà el règim polític soviètic des de posicions anticapitalistes, federalistes i proletaritzants. Estretament lligats als fonaments ideològics del BOC són els opuscles *L'organització de la joventut*

6. [S/s], «A la comarca del Baix Urgell li han pres el pèl els directius de Joventut», *La Lluita*, núm. 6 (9 de novembre de 1932), p. 1.

(1931), que traeix una sincera admiració pel món comunista; i *La cuestión religiosa* (1932), que mostra un anticlericalisme radical. A tall d'exemple, reproduïm un paràgraf del primer dels opuscles en què Xuriguera expressa el seu rebuig a la «putrefacta societat capitalista»:

«Les contradiccions i la inestabilitat dels Estats capitalistes estan plenament demostrades en citar, només, el desordre de l'anarquia en la producció, que fa que sobri a uns allò que falta a uns altres; la impotència per solucionar els problemes més elementals de liberalisme i de democràcia, doncs cada dia encara s'accentuen més les diferències de classe entre els homes i el sentiment agut del patriotisme més miserable, que porta a assenyalar fortament les fronteres entre els pobles, a elevar els arancels cada dia i a produir les guerres, inútils i salvatges, que ens fa assemblar amb els folls o amb les bèsties.»⁷

El 1933 Xuriguera entrà a la junta directiva i presidí la Secció de Literatura i Belles Arts de l'Ateneu Enciclopèdic Popular des de la qual, amb el suport dels companys bloquistes com Marc Benet, Joan Vallespinós i Julià Gómez García-Ribera («Gorkin»), organitzà cicles de literatura proletària, conferències i cursets de literatura i teatre.

Amb l'esclat de la guerra i la revolució els germans Xuriguera s'abocaran a l'activisme políticocultural, sempre al servei de Catalunya i de la República. L'agost de 1936 Ramon Xuriguera esdevingué un dels membres, conjuntament amb Francesc Trabal, Mercè Rodoreda, Joan Oliver, Xavier Benguerel, Jeroni Moragues i Joan Santamaria, del nucli organitzador i fundador de l'Agrupació d'Escriptors Catalans (AEC), que reunia entre els afiliats la majoria dels escriptors catalans que va restar a Catalunya durant el conflicte bèl·lic. Fou elegit membre directiu de l'AEC, presidit per C. A. Jordana, i

7. Joan Baptista XURIGUERA, *L'organització de la joventut* (Lleida, Edicions de l'Espurna, 1931), p. 11.

s'encarregà amb Jaume Terrades i Xavier Escoda de la Comissió del Llibre i Publicitat. La tasca que desenvolupà en aquest àmbit va ser triple: en primer lloc, organitzar i dur a terme, amb la col·laboració de l'Escola de Bibliotecàries, la tramesa de llibres al front, als hospitals de sang i a les biblioteques populars; segonament, fer-se càrrec de la recepció dels periodistes, escriptors i delegats culturals estrangers; a l'últim, endegar revistes i opuscles divulgatius sobre les activitats de la Catalunya republicana. De tota manera, a partir del febrer de 1937, coincidint amb la dimissió del càrrec representant de l'AEC al Comissariat de Propaganda, dirigit pel periodista i polític Jaume Miravittles, Xuriguera abandonà progressivament les activitats polítiques i culturals. Un any en què publicà dos assaigs divulgatius, d'un to combatiu i antifeixista: *La repressió contra els obrers a Catalunya*, i *Goya, pintor del poble*, alhora que fou membre del jurat del premi de narrativa Narcís Oller, instituït per la Generalitat de Catalunya, i que va ser atorgat a Lluís Ferran de Pol per *Tríptic*. L'agost de 1938, seguint els passos de Joan Casanovas, que havia dimisit del càrrec de president del Parlament, s'exilià a París amb la seva muller Henriette Guitard, natural de Llemotges i a qui havia conegut durant la primera estada a París, i el fill de la parella, Gerard.

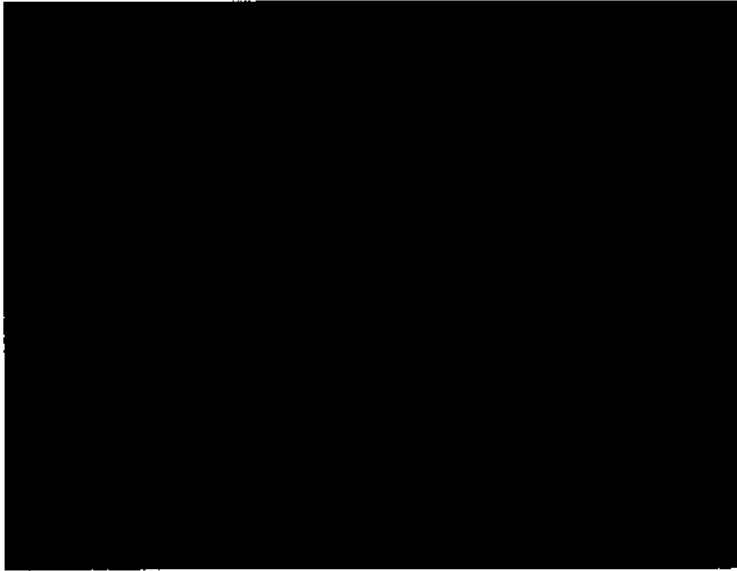
Joan Baptista Xuriguera, poc després d'esclatar la contesa, entrà a formar part de la comissió organitzadora de l'efímera Agrupació d'Escriptors i Artistes Socials, conjuntament amb Julià G. Gorkin, Joan Baptista Acher («Shum»), Salvador Roca i Roca, Jordi Arquer, Melcior Niubó («Niu»), Francesc Serinyà, Josep Contel, Emili Sabater i Josep Comabella. A l'agost de 1936, Xuriguera retornà a Lleida per a formar part de l'ajuntament en representació del POUM, després que el govern de la ciutat fos reemplaçat per un comitè municipal. Li fou encomanada la Regidoria de Cultura, i una de les primeres tasques que dugué a cap fou la creació del Servei Municipalitzat de Teatres i Cinemes per evitar que el sindicat cene-

tista s'apoderés de la gestió dels locals d'espectacles de Lleida. Paral·lelament a les tasques administratives, Xuriguera assumí la direcció del diari *Combat*, que va néixer el 25 de juliol de 1936 com a òrgan de la Joventut Comunista Ibèrica a les Terres de Ponent. El periòdic es presentava com l'hereu directe de la història del moviment obrer lleidatà i continuador de la tradició iniciada per publicacions com *L'Espurna*. Hi publicà poemes com «Guerra i revolució a Espanya», del qual transcrivim la darrera estrofa: «Contra el feixisme! / La lluita és a mort! / Li esclafarem la testa / o morirem lluitant. / Salut, obrers d'Ibèria! / Pensem en la victòria! / Guerra a mort al feixisme! / Després del gran triomf, / de la Revolució i de la guerra, / tindrem pau i treball / en la Unió Lliure de Pobles Lliures d'Ibèria.»⁸ En plena convulsió revolucionària, el 15 de desembre de 1936, estrenà, a benefici del Socors Roig del POUM, al lleidatà Teatre Victòria, el drama social *La pau regna al camp*, l'única peça que publicà durant la dècada dels trenta. Amb motiu de l'exclusió del POUM del govern de la Paeria després dels Fets de Maig de 1937, Xuriguera deixà Lleida i retornà a Barcelona on es dedicà, fonamentalment, a la creació d'una literatura de combat. L'abril de 1938 es traslladà amb la seva muller, la balaguerina Dolors Solà, i la seva mare a viure a la Vajol. L'octubre de 1938 van morir els altres dos germans Xuriguera, Pere i Pau: el primer a 35 anys, en combat al front de l'Ebre; el segon, a 25 anys, víctima d'odis polítics, en un batalló de càstig al Perelló. Arran de conèixer la notícia de la caiguda de Barcelona, el 26 de gener de 1939, Xuriguera decidí travessar la frontera i s'exilià, com havia fet mesos abans el seu germà, a França.

L'esfondrament d'uns ideals

El juliol de 1939 Ramon Xuriguera es traslladà de París a Mouleydier, una petita vila rural de la Dordonya, a Occitània, on residia una tia

8. Joan Baptista XURIGUERA, «Guerra i revolució a Espanya», *Combat*, 7 de novembre de 1936.

Ramon Xuriguera i Emili Grau Sala durant la inauguració de l'exposició de pintures del darrer a Bergerac el març de 1952.

de la seva muller, coneguda familiarment com a Marraine Allary. A causa de la impossibilitat per aconseguir feina com a mestre (era estranger i, per tant, segons la llei no podia exercir la docència), es convertí en el responsable del negoci d'ultramarins d'Allary; les seves tasques consistien, com indica en una lletra al seu germà el 23 de desembre de 1951, en «l'inventari, la liquidació dels diaris, l'arranjament de la reserva i el moviment de la botiga». Malgrat l'aïllament, no deixà de banda l'activitat política ja que ajudà Joan Casanovas en la creació d'Unió, un moviment polític aglutinador de tots els partits nacionalistes, fins i tot Esquerra Republicana; i en l'intent de treure dels camps de concentració francesos el major nombre d'exiliats catalans possible. Ambdós projectes es van estroncar bruscament el juny de 1940 arran de l'ocupació de la capital francesa, on residia Casanovas, per part de l'exèrcit alemany. Pel que fa referència a les aportacions de signe cultural de Xuriguera fins a 1954, any en què es traslladà a París, podríem esmentar el seu ajut en la fundació de Cultura Catalana, una associació presidida per Lluís Nicolau d'Olwer i, posteriorment, per Josep Quero; la participació a diverses publicacions de

la diàspora catalana a França (*Catalònia, Quaderns d'Estudis Polítics, Econòmics i Socials, La Humanitat* o *Presència Catalana*); o el paper bàsic per a endegar a Perpinyà les Edicions Proa, al costat de l'editor Josep Queralt, primer com a col·laborador, i, posteriorment, com a secretari del Patronat que, sota la presidència de Pau Casals, comptava entre els seus representants amb Xavier Benguerel, Josep Carner, Joan Coromines, Josep Puig i Cadafalch o Ferran Soldevila. També s'involucrà en la vida cultural de la Dordonya: va tenir un paper rellevant en la creació a Bergerac —on havia

anat a viure el 1950— de l'entitat Les Amis de l'Art, destinada a promoure la literatura i l'art, i en l'organització de dues mostres que gaudiran d'un notable èxit: una, sobre l'obra pictòrica d'Emili Grau Sala; l'altra, sobre art religiós dels segles vi al xx. Simultàniament, travà amistat amb intel·lectuals occitans com Philippe Brial, Henry Sicard —que li oferí la secció de llibres del setmanari *Le Démocrate de Périgord*— Jacques Magne o Bernard Lesfargues.

Joan Baptista Xuriguera s'exilià a les localitats occitanes de Caussade i Montauban on va esdevenir un dels fundadors del Casal Català, que va promoure actes diversos, el més assenyalat dels quals va ser el que va comptar amb la presència de Pau Casals, que va oferir-hi el primer concert després de l'alliberament de França de mans dels alemanys i que va destinar als infants víctimes de la guerra. Un període que significà l'abandonament per part de Xuriguera de la política activa i la dedicació primordial al periodisme (va col·laborar a *La Humanitat, El Poble Català, Quaderns de l'Exili* i *Per Catalunya*) i a la creació literària. Entre els textos que redactà, destaquem l'opuscle polític *El camí de Catalunya* (1945), on

analitzà conceptes com la pàtria, la terra, la vida, la història, els obrers, l'escola, el catalanisme o les qüestions socials, amb la finalitat de formular un al·legat a favor de la unió de les terres de llengua catalana dins d'una federació ibèrica que englobés els pobles català, castellà, portuguès i basc.

Ramon Xuriguera llegint el discurs com a secretari dels Jocs Florals del centenari celebrats a París el 1959.

El 17 de novembre de 1948, després de superar nombroses traves administratives, Joan Baptista Xuriguera aconseguí trepitjar, de nou, terra catalana; hi arribà amb la muller i els dos fills, Blanca i Pau, nascuts a Montauban. El seu germà, en canvi, va decidir romandre definitivament a l'exili: tot i haver-se plantejat el retorn, el motiu per a no incorporar-se a Catalunya va ser, segons Gerard Xuriguera, que «el seu pare no podia entendre que havia de compartir la seva vida amb els feixistes.»⁹

Entre el llarg exili i el retorn a un país ocupat

Com hem apuntat, l'octubre de 1954 Ramon Xuriguera es traslladà a París després d'acceptar l'ofertament de Jean Sarrailh, rector de la

universitat de la Sorbona, que el designava professor de llengua i literatura castellanès i de civilització hispanoamericana al Lycée Louis-le-Grand. Durant els anys de residència a la capital francesa va participar activament en diverses manifestacions en defensa de la cultura catalana. Així, el 9 de febrer de 1958 inicià a Ràdio París una sèrie d'emissions culturals en català quinzenals amb el nom genèric de «París, fogar de cultura catalana»; malgrat evitar les qüestions polítiques, el programa finalitzà el maig de 1964, segons sembla a causa de la prohibició exercida per l'ambaixada espanyola. Es van emetre cent quaranta-dos programes i es van entrevistar, entre d'altres, intel·lectuals de prestigi (Ferran Soldevila, Joan Fuster), exiliats (Josep Carner, Josep M. Batista i Roca, Lluís Nicolau d'Olwer, Ventura Gassol), pintors (Emili Grau Sala, Xavier Valls), literats (Josep Sebastià Pons) i músics (Montserrat Caballé, Oriol Martorell). També s'inclouien recitacions de poemes, comentaris de llibres o homenatges, com els dedicats a Carles Riba, Antoni Rovira i Virgili, Joan Maragall i Frederic Mistral. El 1959 Xuriguera es convertí en peça fonamental de l'organització dels Jocs Florals del Centenari, celebrats al Gran Amfiteatre de la Sorbona de París sota la presidència de Josep Carner. Un any després s'encarregà de coordinar la delegació de París del Patronat de Cultura Popular, creat per Ferran Cuito amb la col·laboració de Rafael Tasis i d'Enric Roig, amb la finalitat de donar suport a l'escola catalana i a l'edició de llibres didàctics. La darrera institució en què va prendre part fou la sucursal francesa d'Òmnium Cultural, de la qual va esdevenir president el gener de 1964, alhora que assumí la direcció del seu butlletí informatiu. Com a complement a aquest intens activisme cultural, Xuriguera continuà participant en revistes tant de l'exili català (*Vinçle i Tribuna*, de París, *Vida Nova*, de Montpeller, *Pont Blau*, *Orfeo Català* i *Xaloc*, de Mèxic, *Ressorgiment*, de Buenos Aires) com franceses (*La France Latine* i *L'Unité Latine*).

9. Conversa mantinguda el 31 d'octubre de 2001.

D'altra banda, el retorn de l'exili no va ser gens fàcil per a Joan Baptista Xuriguera. S'instal·là a Tèrmens, a Mollerussa i, definitivament, a Barcelona, on treballà de mestre a l'Acadèmia Kühnel, una tasca que ja havia dut a terme a l'exili quan exercí a l'Escola Espanyola i a la de cecs i mutilats de la mà dreta. Les circumstàncies imperants van fer que es dedicés al periodisme (sobretot a través del butlletí del Centre Comarcal Lleidatà), a la creació literària i a l'assaig lingüístic i històric. Val a dir que a través d'aquest últim gènere va plantejar una concepció cultural de la política que substituï l'activisme que havia mantingut durant els anys de la república, la guerra civil i l'exili. I seguint les directrius expressades a *El camí de Catalunya* (la monografia i l'assaig han de servir per a «propagar als quatre vents les glòries passades i

ajudar a trobar les glòries presents»),¹⁰ divulgà una sèrie de temes en què va analitzar el que considerava episodis conflictius de la història de Catalunya: l'enfrontament dels cartaginesos i dels ilergets amb l'Imperi romà; la unió amb Aragó; el compromís de Casp i la biografia de Jaume d'Urgell, el Dissortat; la catalanitat de Cristòfor Colom, o l'evocació de Lleida, des d'un punt de vista més reivindicatiu que no pas costumista.

De fet, podríem sintetitzar la trajectòria politico-cultural de Ramon i de Joan Baptista Xuriguera amb un passatge d'un dels darrers articles del primer, «La responsabilitat de l'escriptor» —d'on hem extret també la citació que encapçala el present treball— en què reclamava, de nou, la necessitat d'implicar literatura i societat, i que reflecteix l'actitud compromesa amb la cultura i la llengua catalanes que van mantenir els dos germans ponentins fins a la seva mort:

«Tot escriptor que refusi d'esguardar pel damunt dels murs del propi clos, que escrigui d'esquena al món, separat dels seus gaudis i dels seus dolors, falleix en bona part a la seva missió. Sobretot hi falleix a Catalunya, on tot és inacabat i periòdicament malmenat per la dissort i on, en les més adverses ocasions, ha estat la funció d'escriure el que ha salvaguardat la nostra dignitat d'homes.»¹¹

Portada del *Boletín del Centro Comarcal Leridano*, on col·laborà assiduament Joan Baptista Xuriguera des de 1958.

10. Joan Baptista XURIGUERA, *El camí de Catalunya* (Montauban, Imprimerie Forestié, 1945), p. 11.

11. Ramon XURIGUERA, «La responsabilitat de l'escriptor», *Xaloc*, núm. 4 (novembre-desembre de 1964), p. 58.